

Ділова комунікативна культура випускників закладів професійно-технічної освіти як основа успішної професійної діяльності

Пригодій Алла Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності
Національного університету «Чернігівський
колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Нечипоренко Світлана Григорівна,

магістрантка ННІ професійної освіти та технологій
Національного університету
«Чернігівський колеґіум» імені Т. Г. Шевченка

Сучасна соціокультурна ситуація в світі й особливі умови української дійсності висувають вимоги до формування молодого людини нового соціокультурного типу. Тотальне проникнення інформатизації у всі сфери життєдіяльності, впровадження науково-виробничих інновацій та проривних технологій у існуючі культурні системи, стрімке оновлення професійної діяльності та функціоналу трудової сфери працівників різних підприємств, прискорений темп освоєння оновленого діапазону online- та offline-комунікацій при усуненні відстаней та кордонів за допомогою електронних засобів масової інформації та мережі Інтернет, зміни форм та змісту ділового спілкування в умовах сучасного ринку праці зумовили зміну ціннісних нормативів та механізмів функціонування професійної школи у світлі нових вимог до формування професіоналізму та компетенцій, освіченості та професійно-особистісного розвитку випускників закладів професійно-технічної освіти, а також рівнем їхньої ділової комунікативної культури.

Сучасний набір вимог до молодих спеціалістів на ринку праці поповнився поняттям «ділова комунікативна культура», яке займає пріоритетне значення у загальнокультурному та професійному становленні випускників ЗПТО, визначає успішність реалізації трудових функцій та дій фахівців різних професійних галузей з позиції розвинених умінь продуктивного вибудовування ділових відносин в узгодженості власних дій з іншими для досягнення поставленої мети в обраній сфері праці, соціумі та особистому житті.

Глобальна мета закладів професійної (професійно-технічної) освіти в постіндустріальному соціумі - підготувати майбутніх фахівців, які не просто знають, а й мають креативне мислення, діють, вміють ефективно комунікувати в соціально-інформаційному просторі сучасної спільноти та ділового середовища, активно взаємодіяти в нестандартних, ризикогенних умовах та в трудовій сфері, готових до прийняття новаторських виробничих рішень при розширенні меж ділової комунікації та емпатичного прийняття позицій оточуючих людей, відповідальні в плануванні та наслідках власної і командної роботи.

Сучасному ринку праці необхідні молоді фахівці, здатні осмислювати свою професійну діяльність та повноцінну реалізацію власного призначення на основі: моральних та етичних норм та стандартів ділової взаємодії з іншими людьми; пошуку загальних смислів результативної професійної та соціальної діяльності в сучасних реаліях економічного простору, що постійно розвивається.

Дисбаланс між попитом та пропозицією призводить до зростання конкуренції на ринку праці. Станом на початок 2023 року у Державній службі зайнятості було зареєстровано 21 тисячі вакансій, а це на 48% менше, ніж на початку минулого року.

Зараз на одне вільне робоче місце претендує в середньому 9 спеціалістів. Найбільший розрив між попитом і пропозиціями у сфері сільського господарства (40 людей на 1 вакансію). Також висока конкуренція на ринку праці серед технічних фахівців (21 людина на вакансію) [1].

Слід зазначити, що сьогодні набули актуальності дослідження формули «4 К» в рамках моделі затребуваних компетенцій суб'єктів освіти XXI століття, таких як: комунікація (communication), командна робота (collaboration), критичне мислення (critical thinking), креативність (creativity), які відповідають попиту на ринку праці та виступають важливою складовою конкурентоспроможного фахівця [2].

Аналіз сучасної організації освітнього процесу в закладах професійно-технічної освіти дозволяє стверджувати, що розвитку ділової комунікативної культури учнів приділяється недостатньо уваги; спостерігається ситуативна взаємодія структурних підрозділів закладів освіти та представників роботодавців. Ускладнює ці обставини той факт, що молоді фахівці не усвідомлюють значущість ділової комунікативної культури, формально сприймають ділову комунікацію, її значення у забезпеченні успішності у професійній діяльності. Крім того, сучасні учні часто не дотримуються соціально-культурних норм та правил ділового спілкування, не вміють володіти собою в процесі спілкування, не враховують вимоги ділового дрес-коду, а також слабо володіють навичками публічного виступу.

За власними спостереженнями, працюючи менеджером з персоналу у провідній компанії на ринку України, в процесі співбесід щодо проходження виробничої практики або при працевлаштуванні, найбільшу складність у молодих спеціалістів викликає недостатнє володіння комунікативними навичками та недостатньою підготовкою до співбесіди, невпевненість в собі, не вміння себе презентувати та скласти сучасне резюме, аргументовано висловлюватись, заповнювати офіційні документи, дотримуватись етикетних норм і правил ввічливості.

Сьогодні вимоги до освіти стають на порядок вищими, ніж, навіть, були вчора, бо в світі відбуваються зміни, які забезпечуються інноваційними та інформаційними технологіями. Актуалізується необхідність нової якості професійної підготовки випускників ЗПТО, які володіють професійною компетентністю, сформованою діловою комунікативною культурою як принципово значущою, стрижневою характеристикою, покликаною створити цілісний образ конкурентоспроможних фахівців нового часу, що має відношення

до успішності реалізації професійно-особистісного потенціалу молодих людей в трудовій діяльності або в інших життєвих ситуаціях.

Ділова комунікативна культура майбутнього кваліфікованого робітника – «це складний феномен, основу якого становлять конкретні здатності, зокрема: встановлювати та підтримувати необхідні контакти з колегами й іншими членами суспільства; уміння слухати й чути партнера по комунікації; уміння розуміти іншого й бути зрозумілим для інших; уміти за словами відчувати психологічний стан співрозмовника, його емоції й почуття, що проявляються в діалозі та є потужним фактором кінцевого результату професійної взаємодії – успішним чи неуспішним; контролювати власні емоції; усувати власні негативні оцінки й реакції на позицію партнера; докладати конструктивних зусиль для збереження гармонійних, толерантних стосунків; адекватно й конструктивно впливати на партнерів по комунікації; логічно, лаконічно й точно формулювати власні думки; вміти робити соціально-психологічний прогноз ситуацій; робити своєчасну й максимально точну оцінку позитивних і негативних аспектів професійного комунікування; здійснювати успішне управління процесом комунікативної діяльності під час виконання конкретних професійних функцій робітником» [3, с. 24].

Ділова комунікативна культура учнів, що формується під час професійної підготовки у закладі професійно-технічної освіти, визначає розвиток у молодих людей умінь вибудовування продуктивної соціально-професійної взаємодії з використанням адекватних стратегій комунікації залежно від цільових орієнтирів, поставлених завдань, запитів та можливостей комунікаційних суб'єктів, правил ділового спілкування та етикету. Сформованість цього виду культури випускників ЗПТО знижує ризики дезадаптації при переході від освітньої до трудової діяльності, зумовлює прийняття відповідальних проривних рішень у виробничій сфері при одночасній автономності та гнучкості, під час узгоджених дій партнерів по відношенню один до одного, дозволяє дійти до взаємоприйняттого результату на основі моральних імперативів професійного спілкування, що гармонійно поєднує особисті інтереси з суспільними.

Сформованість ділової комунікативної культури випускників ЗПТО дозволяє досягати цільових орієнтирів особистого та групового ділового успіху у продуктивному професійному спілкуванні та гнучкому перебудові стратегій комунікативної взаємодії у відповідь на запити нового часу та роботодавців.

Для оптимального формування ділової комунікативної культури учнів під час освітнього процесу в закладах професійно-технічної освіти потрібно застосовувати більш специфічні інтерактивні форми, методи та прийоми навчання, що характеризуються особливим способом взаємодії між учасниками освітніх відносин, професійною контекстністю, моделюванням «навчання дією», навчанням у співпраці (cooperative learning), а також активізацією суб'єктивної позиції молодих людей та розвитком їх практичних навичок, що дають можливість опанувати інструментарій продуктивної ділової комунікації. Найбільш значущими при формуванні ділової комунікативної культури майбутніх фахівців являються наступні сучасні інтерактивні методи й прийоми: діалог-етикет, моделювання ситуацій, імідж-діагностика, організаційні,

ситуаційні та рольові ігри (за участю співробітників роботодавця), прийоми самоменеджменту і самопрезентації, прийом «Відкрита трибуна», тренінги по культурі мовлення, профорієнтаційні заходи і багато інших [4].

При цьому значущим для формування ділової комунікативної культури учнів є створення соціально-культурного середовища навчального закладу, що характеризується культурною насиченістю, соціокультурною інтерактивністю, свободою морального вибору, креативністю, діалогічністю, співтворчістю, подією, наданням широкого діапазону областей професійної самореалізації, невичерпністю пошуку, демонструванням успіхів, збереженням та трансляцією цінностей продуктивної ділової комунікації [5].

Таким чином, необхідно констатувати, що система професійно-технічної освіти пристосовується у межах швидкої, гнучкої та адаптивної реакції до вимог сучасного соціуму та постійно змінного ринку праці з позиції соціального запиту на висококваліфікованих випускників ЗПТО, які володіють не лише професійною компетентністю, а й сформованою діловою комунікативною культурою, яка виступає базисом успішної майбутньої професійної діяльності, основою оптимального здійснення трудових функцій в аспекті особистісної та соціальної значущості вибудовування продуктивної комунікації не тільки у реальному, а й віртуальному середовищі, регулятивом підвищення конкурентоспроможності та соціальної затребуваності випускників з високим ступенем організації конструктивної ділової взаємодії від обміну інформацією до обміну основним змістом, від врахування різних думок та інтересів партнерів спілкування до розуміння їх цінностей та потреб, від уміння працювати в команді до досягнення життєвої та професійної гармонії, успішності в економічному та соціальному житті.

Список літератури:

1. Бондар Марія. Які професії будуть перспективними у 2023 році: прогнози щодо ринку праці. URL: https://24tv.ua/education/yaki-profesiyyi-budut-populyarni-2023-rinku-pratsi-prognozi_n2260678https://24tv.ua/education/yaki-profesiyyi-budut-populyarni-2023-rinku-pratsi-prognozi_n2260678 (дата звернення 10.04.2023).
2. Ведишева Анастасія. Концепція 4 К або як виховати успішну дитину? URL: <https://taslife.com.ua/blog/konczepczyia-4k-abo-yak-vyhovaty-uspishnu-dytynu> (дата звернення 11.04.2023).
3. Комунікативна культура суб'єктів навчально-виховного процесу професійно-технічних навчальних закладів: методичний посібник / за ред. В.І. Свистун, В.А. Григор'євої. К.: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2013. 94 с.
4. Радкевич В.О. Інноваційні підходи до управління якістю професійно-технічної освіти. *Професійна освіта: проблеми і перспективи* / ІІТО НАПН України; РВНЗ «КІПУ». 2011. Випуск 2. С. 4-9.
5. Пустовар А.О. Контекстність культури й ефективність професійного спілкування. URL: <https://labipt.com/context-cultureand-effectiveness-of-professional-communication/> (дата звернення 11.04.2023).

